

Prie gražiųjų Platelių ežerų

Parengė Gintautas ČIŽIŪNAS
Bonifaco VENGALIO
nuotraukos

2022 m. sukanka 230 metų kaip Plateliams buvo suteiktos Magdeburgo teisės. Ta proga miestelyje vyksta įvairūs renginiai, skirti šiai sukakčiai pažymėti. Liepos 2 d. vykusioje Platelių bendruomenės sueigoje įvyko ir rašytojos, buvusios Platelių dvaro šeimininkės grafienės Sofijos Tyzenhauzaitės de Šuazel-Gufjė išleistų „RAŠTŲ“ pirmųjų dviejų tomų, kuriuos šiemet išleido Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, sutiktuvės.

Ta proga pabendraavę su S. Tyzenhauzaitės kūrybos gerėjais, pasižvalgėme po miestelį. Tai ne tik plačiai žinomas šio krašto kurortas, bet ir Žemaitijos nacionalinio parko centrinė gyvenvietė. Ją bene labiausiai garsina legendomis apipintas vienas gra-

žiausių, švariausių ir giliausių Žemaitijos ežerų, kurio pavadinimas toks pat, kaip ir miestelis.

Platelių gyvenimas labiausiai susijęs su čia veikiančia Žemaitijos nacionalinio parko (ŽNP) direkcija ir jos veikla. Direkcijos adresas: Didžioji g. 10. Platelių lankytojų centro adresas: Didžioji g. 8.

ŽNP įsteigtas 1991 metais. Jis užima dalį Plungės ir Skuodo rajonų teritorijos. Plateliai – viena iš šiame parke esančių didžiųjų gyvenviečių. Pagrindinė parko paskirtis – išsaugoti gamtinio ir kultūrinio požiūriu vertingiausias Žemaitijos teritorijas, gaivinti ir puoselėti šio krašto tradicijas, papročius, tarmę. Išskirtinio dėmesio sulaukia ir vietinių gyventojų charakterio ypatumai.

ŽNP plotas – 21 720 ha. Miškai užima apie 45 proc. jo teritorijos, rezervatai – 4,8, draustiniai – 43,3, rekreacinė zona – 2,3 proc., ežerai, kurių čia 26, – 7 proc.

Parke saugomas Platelių ežerynas ir jo apylinkių gamtos kompleksas. Čia vykdomi gamtinės aplinkos, etnokultūros paveldo ir moksliniai tyrimai, augalijos ir gyvūnijos stebėjimai, kaupiama, analizuojama, apibendrinama jų metu surinkta informacija.

Kraštovaizdis daugelyje vietų čia kalvotas. Jį maždaug prieš 12 tūkst. metų suformavo tirpstantis ledy-

(Nukelta į 22 p.)

Raganos uosis Platelių dvaro sodybos parke

Platelių ežero vaizdai

nas. Kai kurios kalvos yra net 150–190 m aukščio.

Tikra šių vietovių puošmena – Platelių ežerynas, kuriam priklauso ir didžiausias Žemaitijoje, legendomis apipintas Platelių ežeras. Parko teritorija

teka trys didelės upės. Tai Minija, Bartuva ir Venta.

Parke saugoma 12 gamtos paminklų, tarp kurių – buvusio Platelių dvaro sodybos parke augantis storiausias Lietuvos uosis, Raganos uosiu vadinamas. Jo kamieno apimtis – 7,2 m, aukštis – 32 metrai.

Platelių ežere veisiasi retos lašišinės žuvys – seliavos ir Platelių sykas. Parko teritorijoje iš retesnių žvėrių sutinkami vilkai ir lūšys. Čia gyvena net 9 šikšnosparnių rūšys.

Kaip šios teritorijos gamtos vertybės yra saugomi Platelių ežero, Laumalenkos bei Šilinės hidrografiniai kompleksai, Gardų ozas, miškais apaugantys Plokštinės ir Rukundžių pelkynai. Gamtosaugininkų dėmesio centre – ir Ertenio, Paburgės, Pakastuvos, Siberijos, Šarnelės, Užpelkių pelkės, Babrungo ir Mergupio upių slėniai, Pailgio, Paplatelės, Šeirės miškų bei Juodupio pelkėtų pievų ekosistemos.

Kultūros paveldo vertybių ŽNP – apie 200. Platelių ežere surasti senovėje Platelių miestelį su pilimis saloje jungę tilto poliai. Parko teritorijoje žinoma daugiau kaip 30 archeologijos paminklų (akmens amžiaus stovyklavietės, žemaičių kraštą nuo priešų padėję apginti Kalvarijos, Gegrėnų, Godelių, Grigaičių, Mikytų, Pučkorių, Užpelkių, Vilkų, kaimų piliakalniai (iš viso čia dunkso 11 piliakalnių), istoriją liudijantys alkakalniai, senkapiai ir kt. Didelė dalis piliakalnių – šiaurės vakarinėje parko dalyje. Dažnai jie sudaro vieną kompleksą su alkakalniais. Saugoma ir senoji Platelių dvarvietė, Pilies salos piliavietė. Iš architektūros, dailės paminklų didžiausio dėmesio sulaukia šio krašto senosios sodybos, kurių daugiausiai Beržore, Godeliuose, Šarnelėje, Žemaičių Kalvarijoje. Etnokultūrinės vertės požymius yra išlaikę Stirbaičių ir Visvainių kaimai.

Unikali Beržoro, Platelių, Žemaičių Kalvarijos bažnyčių, Babrungėnų malūno architektūra. Bene daugiausiai saugomų paminklų Žemaičių Kalvarijos miestelyje. Išskirtinės vertės yra šiame miestelyje įrengtas Kristaus Kančios kelias ir XVII a. pastatytos Kristaus Kelio koplyčios. Gyvenvietė garsėja iki mūsų dienų išlikusiomis senosiomis Didžiųjų Kalvarijos atlaidų tradicijomis.

ŽNP teritorijoje gausu šiose vietose akį traukiančių senųjų ir šių dienų liaudies meistrų sukurtų kryždirbystės objektų. Parke veikia nemažai visuomenės lankymui pritaikytų muziejų. Unikali Militarizmo ekspozicija, įrengta 1962 m. Plokštinėje

pastatytoje buvusioje sovietinės armijos požeminėje termobranduolinių raketų paleidimo aikštelėje.

Parko teritorijoje veikia Reginos ir Justino Jonušų privatus tautodailės bei etnografijos muziejus. Lankytojai priimami ir Kazio Striaukos klėtelėje, kur eksponuojami šio tautodailininko medžio drožiniai. Buvusiame Babrungėnų vandens malūne – privati Leonardo Černiausko meno galerija.

Atstatyta didelė dalis buvusio Platelių dvaro pastatų, tarp jų svirnas ir arklidės. Čia veikia Užgavėnių kaukių ekspozicija, istorijos, etnografijos, gamtos ekspozicijos, amatų centras, rengiamos įparodos, Platelių bendruomenės šventės, susirinkimai, vyksta kiti renginiai. Čia eksponuojami ir archeologiniai radiniai iš Šventorkalnio, Pilies salos, senoviniai įrankiai, namų apyvokos daiktai.

Rašytojos Julijos Beniuševičiūtės-Žymantienės (Žemaitės) giminės sodyba (Bukantės dvarelis) – taip pat parko teritorijoje. Ji rekonstruota. Čia veikiančiame rašytojos memorialiniame muziejuje – ekspozicijos, kuriose lankytojai turi galimybę sužinoti daug naujo apie Žemaitę, susipažinti su unikalaus šio krašto liaudies meistro Stanislovo Riaubos ir kitų Žemaitijos senųjų dievdirbių kūriniais.

Žemaičių Kalvarijoje atmintį apie poetą Vytautą Mačernį, jo kūrybą saugo šiam poetui skirtas muziejus. Šarnelės kaime yra išlikę sodybos, kurioje gimė poetas, fragmentai. Netoli jos, ant kalvelės, – V. Mačernio kapas. Su šio krašto istorijos tyrinėtojo Konstantino Bružo gyvenimu, darbais yra galimybė susipažinti Žemaičių Kalvarijos „Žaliojoje trobelėje“.

Parko teritorijoje lankytojų, poilsiautojų gausu visais metų laikais. Jiems yra skirtos kelios parko zonos. Čia įrengtos stovyklavietės, poilsio namai, poilsio bazė, kaimo turizmo sodybos. Parko teritorija galima keliauti pėsčiomis, dviračiais, automobiliais.

Siūlomos ir ŽNP direkcijos gido teikiamos paslaugos. Parke yra įrengtų pažintinių, pėsčiųjų takų. Daug atvykstančiųjų mėgaujasi vandens sportu, buiravimu, plaukiojimu valtimis, vandens dviračiais, burlentėmis, jachtomis ir kitomis bemotorėmis priemonėmis Platelių ežere, žvejyba. Parke yra galimybė išsinuomoti sportui reikalingą inventorių, patalpas renginiams organizuoti. Čia teikiamos ir maitinimo paslaugos.

Plateliuose tradiciškai švenčiamos Užgavėnės, Joninės. Daug dalyvių sutraukia plaukimo maratonas per Platelių ežerą, paskutinį liepos savaitgalį vykstanti Platelių regata.

Tekstą pagal viešai prieinamą Žemaitijos nacionalinio parko informaciją parengė Donatas Tytuva

Grupė Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narių prie Platelių ežero 2000 m. birželio 25 d. Žigmo Juškevičiaus nuotrauka

